



# BILTEN RG 35

Bilten Radne grupe za Poglavlje 35  
Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji

## NACIONALNI KONVENT

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji predstavlja stalno telo u okviru kojeg se vodi tematski strukturirana debata predstavnika državne administracije, političkih partija, nevladinih organizacija, stručnjaka, privrede, sindikata i profesionalnih organizacija, o pristupanju Srbije Evropskoj uniji.

## RADNA GRUPA 35

Cilj Radne Grupe za pregovaračko poglavlje 35 jeste da pomogne proces normalizacije odnosa i unapredi život građana Srbije i Kosova kroz zastupanje predloga praktičnih politika, konkretnih rešenja za implementaciju Briselskog sporazuma i kroz promociju vrednosti Evropske unije.

Radna grupa je otvorena za sve organizacije civilnog društva, profesionalna i akademski udruženja i pojedince-eksperte koji se bave ovom temom.

## INTEGRACIJA PRAVOSUĐA NA KOSOVU – TRI GODINE KASNIJE<sup>1</sup>



Jovana Spremo, savetnica za pitanja procesa EU integracija  
[jovana.spremo@yucom.org.rs](mailto:jovana.spremo@yucom.org.rs)

Krajem prošle godine navršeno je tri godine od početka primene Sporazuma o pravosuđu, kojim su srpske sudsije i tužioci integrисани u kosovski pravosudni sistem. Godina za nama obeležena je ne samo borbom protiv virusa COVID 19, nego i konačnim prekidom zastoja u dijalogu Beograda i Prištine, pod okriljem EU. U aprilu 2020. godine Savet Evropske unije postavio je novog Specijalnog predstavnika za dijalog Beograda i Prištine, Miroslava Lajčaka.<sup>2</sup> Kako je saopšteno, zadatku novog specijalnog predstavnika EU treba da bude prvenstveno postizanje sveobuhvatne normalizacije odnosa između Srbije i Kosova\*, ali i doprinos doslednosti i efikasnosti delovanja EU na zapadnom Balkanu. Iako najavljen, tema integracije pravosuđa još uvek nije bila jedna od razmatranih tačaka dosadašnjih rundi pregovora.

Puls Briselskog sporazuma opipava se u par sporazuma koji su iole imali efekta. Najčešće se u izveštajima specijalnih tela UN-a i same Evropske unije upravo integracija pravosuđa i policije pominju kao svetli primeri ispunjavanja obaveza predviđenih Briselskim sporazumom. Međutim, dok se sa

I Tekst se oslanja na rezultate istraživanja koje je sprovodi Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM, koji će biti objavljeni u drugom izveštaju Integracija srpskog pravosuđa u pravosudni sistem Kosova u kontekstu evropskih integracija i dijaloga Beograda i Prištine u februaru 2021. godine. Izveštaj je jedan od rezultata u okviru projekta "Gradanski monitoring za snažnije pravosuđe – Faza 2", koji se implementira uz podršku Ambasade Kraljevine Norveške i Balkanskog fonda za demokratiju (BTD).

2 Council of EU, "Belgrade-Pristina Dialogue: EU appoints a new Special Representative", April 3, 2020. Available at:  
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/04/03/belgrade-pristina-dialogue-eu-appoints-a-new-special-representative/>.

jedne strane njima hvali kao dostignućima, o problemima sa kojima se suočava integrisano pravosuđe, ali i građani, malo se u javnosti govori.

Da podsetim, Briselskim sporazumom je dogovorenod da srpski sudovi, koji su paralelno funkcionali sa pravosudnim strukturama UNMIK-a dug niz godina, prestanu da rešavaju predmete pokrenute pre 15. jula 2013. godine, donesu odluke do septembra te godine, a nakon toga da se u potpunosti integrišu u kosovski pravosudni sistem.<sup>3</sup> Ceo proces propraćen je kašnjenjem, a sudovi su nastavili da funkcionišu u pravnom vakuumu do početka primene Sporazuma o pravosuđu u oktobru 2017. godine. Smisao integracije pravosuđa nije bilo samo pronalaženje adekvatnog rešenja za pripadnike pravosuđa koji su radili u paralelnim pravosudnim institucijama na Kosovu, nego i da zaista omogući adekvatan i jednak pristup pravdi srpskog stanovništva na Kosovu.

Tri godine kasnije, svi članovi Sporazuma o pravosuđu formalno se primenjuju,<sup>4</sup> ali problemi sa kojima se pravosuđe i građani suočavaju od samog početka primene i dalje ostaju nerešeni. Osnovno tužilaštvo u Mitrovici, odeljenja Osnovnog suda u Mitrovici, ogranci u Zubinom Potoku, Leposaviću, Srbici i Vučitrnu, kao i odeljenje Apelacionog suda, funkcionišu u okviru pravosudnog sistema Kosova, primenjujući zakone Kosova. Glavni tužilac

3 Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju odnosa Beograda i Prištine, Brisel, april 2013. Godine, dostupno na: <https://www.srbija.gov.rs/specijal/283757>.

4 Sporazum o pravosuđu, 9. februar 2015. godine, na srpskom dostupno na: <http://www.kim.gov.rs/p06.php>.

je Albanac, predsednici Osnovnog suda i Odeljenja Apelacionog suda u Mitrovici su Srbi. I kosovski Srbi i Albanci zastupljeni su u svim navedenim objektima, bilo da govorimo o sudijama i tužiocima ili administrativnom osoblju.

Pre više od godinu i po dana Komitet pravnika za ljudska prava pripremio je detaljan izveštaj o primeni Sporazuma.<sup>5</sup> Da li se nešto promenilo u pogledu funkcionisanja integrisanog pravosuđa na Kosovu u poslednjih godinu i po dana? Najkraće rečeno, pomaci postoje, ali i dalje ne dosežu do ispunjavanja ove druge, važnije svrhe u kontekstu vladavine prava, a to je pristup pravdi građanima.

Problem jednakе upotrebe jezika i dalje ostaje primarni problem pravosudnih institucija na severu Kosova. Broj prevodilaca se ne menja, pa tako Osnovni sud u Mitrovici raspolaže sa 14 prevodilaca (4 primljena na konkursu Sudskog saveta Kosova, a 10 projektno angažovanih od strane UNMIK-a i lokalnih NVO),<sup>6</sup> a Osnovno javno tužilaštvo u Mitrovici sa 5, što je daleko od dovoljnog za pokrivanje neophodnih usluge prevođenja. Sami pripadnici pravosuđa tvrde kako prevodioci imaju najzahtevniji posao, jer podrazumeva prevođenje spisa, prevođenje na samim suđenjima gde je potrebno, a neretko i za potrebe drugog administrativnog osoblja.

Angažovani prevodioci, pored prevelikog obima posla, imaju problem i sa nepoznavanjem čiriličnog pisma, što otežava prevod sa srpskog na albanski jezik. Pored toga, problem i dalje ostaje što se ne popunjavaju pozicije na državnim konkursima, često zbog zahtevnih kriterijuma, ali i niskih plata. Projektno angažovani prevodioci najčešće nisu stručni za prevode pravne materije, ali je napravljen korak u tom smeru i održano nekoliko obuka.<sup>7</sup> Pravosudni saveti Kosova i dalje nemaju sve dokumente prevedene na srpski, a kvalitet prevoda zakona je loš, do mere da proizvodi dodatnu pravnu nesigurnost i zahteva tumačenje.

Problem neadekvatnog i neažurnog prevoda pravnog okvira i odluka Vlade Kosova, posebno je dolazio do

5 Komitet pravnika za ljudska prava, "Integracija pravosuđa u kontekstu dijaloga Beograda i Prištine i procesa pristupanja Evropskoj Uniji", maj 2019. Dostupno na: <https://www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2019/05/Integracija-pravosudja-FINAL-SRB.pdf>.

6 Informacija dobijena u okviru terenskog istraživanja Komiteta pravnika za ljudska prava YUCOM.

7 UNDP je organizovao petonedeljnu obuku za 30 sudskih prevodilaca na temu prevodilačkih veština u oblasti prava. Vidi: Izveštaj Generalnog sekretara o Misiji privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu, 1. oktobar 2020. godine. Dostupno na: [https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/izvestaj\\_generalnog\\_sekretara\\_oko\\_unmik-a\\_01\\_oktobar\\_2020\\_s-2020-964.pdf](https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/izvestaj_generalnog_sekretara_oko_unmik-a_01_oktobar_2020_s-2020-964.pdf).

izražaja za vreme proglašenog vanrednog stanja usled pandemije virusa COVID 19. Veliki problem u pogledu kršenja mera i pravne nesigurnosti imali su Srbi, ali i druge manjine na Kosovu, budući da izmene propisa, kao i važeći propisi nisu prevođeni na srpski i/ili druge manjinske jezike.

Kancelarija Poverenika za jezike Kosova je 28. marta 2020. objavila je izveštaj kojim je saopštila da manjinske zajednice imaju otežan pristup pravdi, ali zaštiti zdravlja, usled nedostatka ili neadekvatnog prevoda informacija koje se odnose na mere povodom sprečavanja pandemije COVID 19.<sup>8</sup> U istraživanju NVO Aktiv iz Mitrovice navodi se da skoro polovina ispitanika koji žive na severu Kosova, 48,7%, smatra da su dobijali informacije sa zakašnjenjem, a skoro 30% da relevantne informacije na srpskom jeziku nisu bile dostupne, te da su se uglavnom informisali iz medija o najnovijim merama.<sup>9</sup> Stanovnicima severa Kosova bilo je teško da, iz navedenih objektivnih razloga, isprate mere koje je Priština uvodila, pa su uglavnom pratili mere Beograda. Kažnjavanja za kršenje mera je pak bilo vrlo malo, uglavnom prekršajnih i to grupnih prijava.

Osnovni sud u Mitrovici redovno je isticao informacije u vezi sa smanjenim obimom rada sudija i osoblja na svojoj internet prezentaciji. Predsednik suda doneo je nekolicinu odluka i uputstava po kojima će sudije i tužiocu postupati u kontekstu pandemije, ali i u pogledu načina na koji će se sporovoditi suđenja, odnosno sprovoditi stranke u sudu. Slično je postupalo i Osnovno tužilaštvo, s tim što je manje informacija o tome bilo dostupno javnosti.

Da bi se premostio problem sporog prevođenja dokumentacije, raspodela predmeta u Osnovnom суду u Mitrovici vrši se prema Odluci predsednika suda o raspodeli predmeta po jezičkom kriterijumu iz 2018. godine, zbog efikasnosti postupanja i poštovanja prava na pravično suđenje u razumnom roku. Savet EU radi na uspostavljanju elektronske baze upravljanja predmetima za alokaciju predmeta. Baza bi u konačnici trebala zaista da obezbedi automatsku alokaciju i okonča sve prakse gde se to još uvek radi prema različitim pravilima. Novi sistem predstavljen je u februaru 2020. godine i većina krivičnih predmeta na Kosovu se dodeljuje na ovaj

8 Report of the Secretary-General United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, October 2020, pp. 7-8.

9 NVO Aktiv, "Analiza trendova 2020", Mitrovica, 2020, str. 51. Dostupno na: <http://ngoaktiv.org/uploads/files/Analiza%20trendova%202020%20SRB%281%29.pdf>.

način.<sup>10</sup> Postavlja se pitanje kako će se to odraziti na predmete pred Osnovnim sudom u Mitrovici, odnosno da li će morati da pređu na ovaj način raspodele predmeta.

Osnovno tužilaštvo sa druge strane primenjuje princip raspodele kao i u svim drugim tužilaštima, u kojima nije bilo integracije. Zvanični Beograd smatra da je ovakvo resenje u suprotnosti sa članom 7, buduci da, između ostalih kriterijuma za raspodelu navodi i lično iskustvo i poznavanje lokalne sredine. Dakle, poslednje tumače kao poznavanje jezika, zato i ne odustaju od ideje da se raspodela predmeta i u tužilaštvu rešava po jezičkoj osnovi, što bi po njima povećalo efikasnost rešavanja predmeta.<sup>11</sup> Još jedna novina, koja utiče na efikasnost odnosi se na početak primene novog Zakona o posredovanju iz 2018. godine.<sup>12</sup> Uvedeno je obavezno posredovanje kako bi se ubrzala primena postupka u građanskim predmetima i time smanjio broj takvih slučajeva.

Velika prepreka punom ispunjavanju Sporazuma odnosi se na prihvatanje presuda i drugih sudskeh odluka institucija koje su funkcionalne u okviru srpskog pravosuđa na Kosovu. U okviru dijaloga Beograda i Prištine postignut je kompromis u pogledu prihvatanja presuda i odluka ovih institucija.<sup>13</sup> I dalje nije izmenjen pravni okvir niti dato uputstvo pravosudnih saveta Kosova ili Ministarstva pravde, kojim bi se definisala procedura priznanja i izvršenja odluka srpskih sudova na teritoriji Kosova, te se u praksi pomenute odluke još uvek ne izvršavaju.<sup>14</sup> Evropska komisija je u svom poslednjem Izveštaju o Kosovu\* 2020 konačno istakla da je nedostatak procedure priznanja presuda i odluka koje su donosili srpski sudovi u period od 1999. do 2017. godine veliki problem, te da se time otežava primena sporazuma.<sup>15</sup>

<sup>10</sup> Report of the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy to the Secretary-General on the activities of the European Union Rule of Law Mission in Kosovo from 16 September 2019 to 15 March 2020, p. 13; European Commission for the Efficiency of Justice, State of the Implementation of the CEPEJ Cooperation Programmes July 1, 2020, p. 11.

<sup>11</sup> Kancelarija za Kosovo i Metohiju i Kancelarija za koordinacione poslove u pregovaračkom procesu sa privremenim institucijama samouprave u Prištini, "Izveštaj o napretku u dijalogu Beograda i Prištine, jun 2020. godine", Beograd, 2020, str. 13.

<sup>12</sup> Zakon br. 06/L –009 o posredovanju, Republika Kosovo.

<sup>13</sup> U Zaključima EU posrednika o pravosudu dogovoreno je da Sudski savet Kosova do 9. decembra 2016. godine zvanično da obavestiti sve nadležne vlasti Kosova o Zaključima o dokumentu validity appeal od jula 2013. godine.

<sup>14</sup> Kancelarija za Kosovo i Metohiju i Kancelarija za koordinacione poslove u pregovaračkom procesu sa privremenim institucijama samouprave u Prištini, "Izveštaj o napretku u dijalogu Beograda i Prištine, decembar 2018. godine", Beograd, 2019, str. 12. Dostupno na: <http://www.kord-kim.gov.rs/doc/pregovaracki-proces/Izvestaj%20o%20dijalogu%20decembar%202018%20sr%20cir.pdf>.

<sup>15</sup> Report 2020 Kosovo\*, European Commission, October 6, 2020, p. 19.

Što se tiče obaveza Srbije u okviru pregovaračkog poglavљa 35, u prethodnom periodu nije došlo do primene odredaba Zakona o sedištima i područjima sudova i javnih tužilaštava kojim je predviđeno usvajanje posebnog propisa o srpskim pravosudnim institucijama integrisanim u kosovski sistem do 31. decembra 2013. godine, ali ovakav propis nije usvojen.<sup>16</sup> Na osnovu Odluke Apelacionog suda u Nišu,<sup>17</sup> i Sporazuma o sprovođenju Odluke o privremenom prenošenju nadležnosti kojima je uređen privremeni prenos mesne nadležnosti sa Osnovnog i Višeg suda u Kosovskoj Mitrovici na Osnovni i Viši sud u Leskovcu,<sup>18</sup> ovi sudovi su preuzeli veliki deo predmeta od 2008. do 2017. godine, uglavnom parničnih i vanparničnih, iz arhive ugašenog suda u Kosovskoj Mitrovici.

Bilo da se radi o ostavinama, razvodu braka, radnom sporu ili nekoj sličnoj stvari, za koju je potrebno priložiti kao dokaz dokumente izdate od strane organa Srbije za teritoriju AP KiM, pojedini građani Kosova i dalje ostaju podeljeni između dva pravosudna sistema i primorani su da potežu čak do Leskovca za rešavanje ovih predmeta. Nije retkost da se za istu stvar vode postupci i pred integrisanim Osnovnim sudom u Mitrovici i pred Osnovnim sudom u Leskovcu, u zavisnosti od toga na kom delu teritorije se dalje ostvaruju prava.<sup>19</sup> Često su potrebne dve presude o istoj stvari, jer presuda od Osnovnog suda u Mitrovici, sa obeležjima Republike Kosovo, ne može biti priznata. U suprotnom se dešava da stranke koje se razvedu pred ovim sudom, ne mogu da ostvare osnovna prava u Srbiji koja proizilaze iz presude, kao što su viđanje deteta, prinudna naplata zakonskog izdržavanja i slično.

Dobra strana ovog rešenja je to što građani koji žive na Kosovu, ili rešavaju bilo koje imovinsko, porodično ili drugo pitanje koje se vezuje za teritoriju Kosova, mogu da saznaju šta se dešava sa njihovim starim predmetima, pokrenu novi postupak, pa čak i reše neki spor. Sa druge strane, ovaj prenos izlazi iz granica onoga što je dogovoren Sporazumom o pravosuđu, a direktna je reakcija na odbijanje Prištine da pokrene pitanje

<sup>16</sup> Evropska Komisija, "Zajednička pozicija EU Poglavlje 23, 5. jul 2016. godine", Brisel, 2016, str. 4.

<sup>17</sup> Odluka o privremenom prenosu nadležnosti Su I-I-23/18, Apelacioni sud u Nišu, 16. april 2018. godine.

<sup>18</sup> Sporazum sprovođenju Odluke o privremenom prenošenju nadležnosti potpisana od strane predsednika Apelacionog suda u Nišu, predsednika Višeg suda u Leskovcu, predsednika Osnovnog suda u Leskovcu, bivšeg predsednika Višeg suda u Kosovskoj Mitrovici, bivše predsednice Osnovnog suda u Kosovskoj Mitrovici i državnog sekretara Ministarstva pravde 17. aprila 2018. godine.

<sup>19</sup> Informacije dobijene u okviru terenskog istraživanja Komiteta pravnika za ljudska prava YUCOM.

priznanja sudskih odluka i izostanka primene nekih drugih sporazuma, poput onog o katastru.

Takođe, ovo rešenje imalo je niz posledica po sudije koje sada postupaju po ovim predmetima. Usled operativne nemogućnosti izvođenja dokaza neki od predmeta završeni su prekidom postupka. Osnovni sud u Leskovcu primio je više od 5000 predmeta po Sporazumu o prenosu nadležnosti, što je prilično otežalo postizanje norme za pojedine sudije, budući da su neki od njih dobili čak i preko 200 ovih predmeta u rešavanje. Ipak, sudije ovog suda prilično ažurno rešavaju ove predmete, tako da je zaključno sa 2020. godinom ostalo svega 9% nerešenih starih predmeta, a novi se rešavaju jednakom brzinom kao i svi drugi predmeti u nadležnosti ovog suda.

Advokati iz Mitrovice često zastupaju pred sudovima u Leskovcu, a da pritom nisu aktivni članovi Advokatske komore Srbije. Budući da ne postoji jedinstven stav, niti uputstvo nadležnih organa, odluku o tome da li će punomoćnik stranke moći da bude advokat koji je upisan u Advokatsku komoru Kosova, donose same sudije, najčešće na osnovu postojeće prakse neposredno višeg suda.<sup>20</sup> Prema tome, nekad je dopušteno, a nekad ne. Dodatni problemi za punomoćnike i stranke prouzrokovani su merama ograničenja kretanja i putovanja. Stranke najčešće od Osnovnog suda u Leskovcu ne mogu da naplate troškove putovanja punomoćnika koji dolazi npr. iz Mitrovice. Srpsko stanovništvo na Kosovu, sa druge strane, ukoliko želi da se obrati Osnovnom суду u Mitrovici za neke od ovih pitanja, još uvek se suočava sa nedostatkom notara, veštaka, kao i izvršitelja koji rade na srpskom jeziku,<sup>21</sup> a broj advokata koji rade na severu Kosova ostaje isti. Ovo je najčešće i jedan od razloga zašto se ipak obraćaju sudu u Srbiji.

Sve u svemu, može se reći da se Sporazum o pravosuđu zaista primenjuje, ali i da je proizveo neke posledice van postignutog dogovora. Još uvek niko u okviru dijaloga, zvanično ne meri efekte i posledice primene, te u skladu sa tim problemi opstaju. Da li će nam nova runda pregovora pod okriljem EU doneti neko sveobuhvatnije rešenje za praćenje i rešavanje ovih problema, ostaje da sačekamo. Bez realne podrške i proaktivne uloge kako Prištine, tako i Beograda, neće biti ni moguće razrešiti sve postojeće i potencijalne probleme primene Sporazuma. Do tada će građani severa Kosova živeti u pravnoj nesigurnosti, sa ograničenim pravom na pristup pravdi, a obe strane u pregovorima, paradoksalno tvrditi da su upravo primenom Sporazuma o pravosuđu ovi problemi rešeni.

<sup>20</sup> Neposredno viši sudovi najčešće nisu ni razmatrali ovo pitanje, već su uzimali kao dato, budući da su ovi punomoćnici zastupali i u prvostepenim predmetima. Pitanje su zapravo postavile sudije Osnovnog suda u Leskovcu koje su prvi put postupale u predmetima i donosile odluku o tome ili da ne private ili da po ugledu na praksi viših instanci. Informacije dobijene u okviru terenskog istraživanja Komiteta pravnika za ljudska prava YUCOM.

<sup>21</sup> Reze Hoxha, Francisco José García Martínez, "Going south? Integration of Serb Judges and Prosecutors from the North into the Kosovar Justice System", Group for Legal and Political Studies, Belgrade, 2018, p.

# DA POČNEMO DA PREGOVARAMO JEDNI SA DRUGIMA A NE JEDNI PROTIV DRUGIH

Neophodna je nova paradigma pregovora Kosova i Srbije: suštinska promena u pristupu koji je do sada imao načelnu podršku svih, a istinsku podršku nikoga



Ivan Đurić, Programska direktor

ivan.djuric@yih.org

Nepoznato je kada će se pregovori između Srbije i Kosova nastaviti na intenzivnom nivou, ali je izvesno da će to biti u dramatično različitim okolnostima od onih u kojima je potpisana Vašingtonski sporazum.

Nova Vlada i novi predsednik(ca) na Kosovu, novi pregovarač iz Srbije na čelu Kancelarije za Kosovo, (izvesno) nove optužnice Specijalizovanih veća u Hagu, na međunarodnom planu - novi predsednik i nova administracija u SAD, izbori u Nemačkoj, postizborna ludnica na Kosovu i početak predizborne ludnice u Srbiji.

Za podršku nekom od realnih scenarija za rešenje kosovskog pitanja nema podrške ni u srpskom ni u kosovskom društvu. Realne scenarije je verovatno najtemeljnije obradila Međunarodna krizna grupa u [izveštaju](#) koji je objavljen početkom 2021. godine. Istraživanje [BCPB i KCSS](#), ali i letimični osvrt na javnu sferu pokazuju da nema podrške građana, niti hrabrosti političara da se dođe do trajnog, sveobuhvatnog rešenja.

Važno je u svakom trenutku imati u vidu da to nije izraz neuspeha pregovarača, ili duboko utemeljene narodne volje za neko „inovativno“, „drugacije“ rešenje. To je posledica duboko nacionalističke, neodgovorne i u stvarnosti neutemeljene propagande da je maksimalističko rešenje moguće i jedino poželjno. (Kosovo u Srbiji; ili priznanje Kosova od strane Srbije bez ustupaka). I srpska i kosovska politička elita su u potpunosti

homogene u tome, i svaka kriza, svaka kampanja, dodatno radikalizuju stavove i obećanja **onih kojima je posao da obezbede mir, a imaju moć da započnu rat.**

Balkanski nacionalizmi hrane jedni druge i rastu zajedno. Snaga tog ekstremno-nacionalističkog gravitacionog polja slomila je i privukla mnoge građanske i levicarske partije, pokrete, političare, intelektualce, javne ličnosti – sve one koji su danas ostrašeniji u preziru drugih naroda i glorifikaciji svog nego što su bili dok se vodio rat. Politička borba vlasti i opozicije u Srbiji i Kosovu, a nisu mnogo drugačije ni Hrvatska ili Bosna i Hercegovina (pa u okviru BiH bošnjačka, hrvatska, srpska zajednica), uvek je obeležena brojanjem nacionalističkih krvnih zrnaca. Ne prema odanosti i ljubavi prema državi (koje su sve načelno građanske, liberalne demokratije), nego lažnoj odanosti prema narodu, i netrpeljivosti i neprijateljstvu prema drugima.

Ovo jesu *opšta mesta* i generalno poznate činjenice, i verovatno je dobar deo nestrljivih čitalaca odustao od ovog teksta posle drugog trećeg pasusa. *Opšte je mesto i da su lekovi i vakcine spas za čovečanstvo, neuporediv u ljudskoj istoriji, ali je i to zaboravljeno ili prećutano u brojnim javnim raspravama u poslednje vreme. Moramo obnoviti diskusiju i opredeljenje za osnovne vrednosti za koje se načelno, opšte mesto, zalažemo. Poput demokratije.*

Nacionalizam je ručna kočnica razvoja demokratijâ u regionu. Svaka ozbiljnija reforma u našim društвima je zaustavljena

ili barem dramatično usporena zbog tereta nacionalizma – uključujući i proces koji sabira sve naše reforme – proces priključenja Evropskoj uniji. Nekada je nacionalizam direktni uzrok, a češće se koristi kao savršena dimna zavesa koja krije od građana sve mane, zloupotrebe i nedostatak sposobnosti i vizije naših političkih elita.

Mnogo očiglednije, nacionalizmi su najveća prepreka uspostavljanju mira i „sveobuhvatnom obavezućem sporazumu“ između Srbije i Kosova.

Postojala je, i dalje postoji neka mala šansa, na koju su se kladili mnogi (dobronamerni i oni drugi) strani i domaći političari, analitičari i institucije, da se sporazum može postići između dva lidera, do skora Vučića i Tačija, i nakon toga sa vrha nametnuti nacionalizmom sluđenim narodima. Nije uspelo. Čak i među onima koji načelno veruju da je svako rešenje bolje od statusa kvo, nije bilo apsolutne podrške. Čak i ovako slabašne demokratske institucije i slabašna demokratska javnost Srbije i Kosova, i relativno nezainteresovana i razjedinjena međunarodna zajednica uspeli su da zaustave predlog etničke razmene teritorija i stanovništva.

Odbacivanje ideje o etničkoj podeli i razmeni delova Srbije i Kosova je najbolja vest sa naših jugoslovenskih **posleratnih** prostora u poslednjih 20 godina, i ovo tumačenje zaslužuje da postane opšte mesto i da stane uz rame mirovnim sporazumima koji su okončali ratove u bivšoj Jugoslaviji. Sprečavanje nastanka etnički čistih država koje svoju suštinu nalaze u neprijateljstvu sa susedom, koje se hrani (nametnutim) osećajem nepravde; država koje bi bile u stanju hladnog rata, sve dok pravi rat ne bi počeo. To je uspeh kojim će građani Srbije i Kosova u budućnosti biti ponosni, sa razlogom.

Koncept površnih dogovora i sporazuma je doživeo svoj maksimum, sve što je potpisano od 2011. do danas je toliko puta prekršeno, negirano, izvrnuto ruglu jer niko nije branio, u potpunosti poštovao niti verovao u te sporazume. Ni Srbija ni Kosovo, ali ni Brisel – koji je sporazumima dao ime, ali ne i punu političku podršku i garanciju. Na čelu sa Miroslavom Lajčakom, EU sada pokušava da na ozbiljniji, dubinski način pristup teškim pitanjima – ali tempo i rezultati tih pregovora ne daju previše nade.

I srpska i kosovska strana su pregovore uvek vrlo jasno javnosti predstavljali kao **pregovore jednih protiv drugih**. U pojedinačnim slučajevima, prihvatljiva je *opšte mesto*: ocena da je u pitanju unutrašnja politika. Međutim, 10 godina pregovaračkog procesa i „pregovaračkog neprijateljstva“ je dramatično uvećala etničku distancu, neprijateljstvo i nepoverenje među narodima.

Zbog toga je nemoguće novi pregovarački proces graditi od nule, krećemo iz ozbiljnog minusa. Brdo uz koje treba da se popnemo je više od onoga u Kumanovu, Beču, od onoga uz koje je nas je kao šerpase vodio Ahtisari. Naša početna pozicija je 20 ili 30 godina odbijanja dogovora, uz sve negativne posledice toga, prevashodno nedostatak nade da je dogovor moguć, i verovanja da su dogovori pogrešni. Ali i šminkanje stvarnosti od strane naših

lidera i elita, ali i evropskih i svetskih – koji status kvo poslednjih 10 godina održavaju - iako su svi oni svesni da izlaz i statusa kvo može biti i krvavi sukob, ali se ne obaziru.

Trajni mir je stanje u kome je neverovatno, gotovo nemoguće da dođe do rata između dve strane. Kao primer možete uzeti različite susedne države i narode – Francusku i Nemačku ako tražite uzorak među bivšim „istorijskim“ neprijateljima, ili Hrvatsku i Crnu Goru u našem dvorištu – ili brojne druge primere koji dele ratnu prošlost ali nikakvu naznaku za sukob u budućnosti.

**Trajni mir** mora biti cilj pregovora svih koji učestvuju u procesu, a ne „rešavanje kosovskog pitanja“.

### Poverenje među narodima

Trajni mir može biti ostvaren samo ako se izgradi **poverenje među narodima**, za što je potreban potpuni preokret u odnosu na dosadašnju politiku neprijateljstva i otvoren, odgovoran, katarzičan odnos prema ratu 90ih i svemu što mu je prethodilo. Ratni zločini prema civilima pre svega, moraju biti priznati prvo na visokopolitičkom nivou, i posledično na nivou društava. Za zločine su krivi pojedinci, imenima i prezimenima, a ne narodi – i to mora biti jasno rečeno i istraženo i presuđeno. Za zločine koji su počinjeni „u ime naroda“ predstavnici naroda se moraju izviniti, iskreno. Svako lažno izvinjenje se lako prozre, kako u privatnom tako i u javnom životu. Iskreno pokajanje i obećanje da se pogrešno ponašanje neće ponoviti – to očekujemo od svakog izvinjenja u prijateljstvu, bračnom odnosu, svakom odnosu – takva moraju biti i državnička. Iskreno izvinjenje za zločine, kome bi prethodilo priznanje da je zločina bilo, je jedini način i put da se izleče najdublje rane, pre svega utvrdi istinu o nestalima.

Saradnja Srba i Albanaca se mora promovisati, na površnom, verbalnom nivou kao i na finansijskom, legislativnom, ali i strateškom. Obavezno ili fakultativno a dostupno, učenje srpskog/ albanskog jezika dugoročno gradi mogućnost za saradnju i razumevanje desetina miliona ljudi u budućnosti.

### Poverenje u pregovore

Pregovori moraju biti transparentniji. Naravno da ne mogu biti javni, ali postoji veliki prostor između potpuno javnih pregovora i nametanja sporazuma o čijim elementima su bili upoznati samo pregovarači. Poverenju u pregovore, samim tim i njihovoj snazi i potencijalu sprovođenja, mnogo bi doprinele zajedničke izjave nakon sastanaka, a posebno sporazuma. Osim Trampove administracije, koja je na sebi svojstven način – otvoreno i bez nelagode – pripremila dva različita „Vašingtonska sporazuma“, evropski posrednici kao i srpski i kosovski zvaničnici uživali su godinama u sistemu konstruktivne dvosmislenosti svega što je dogovoren, i vreme je dokazalo koliko su ti koncepti duboko pogrešni. Usled te dvosmislenе ili dvostrukе prirode, nijedan od tih sporazuma se ne uzima za ozbiljno, i obe strane izbegavaju obaveze, a javnosti ih predstavljaju kao pobede, a ne kao kompromise.

Evropska unija, a posebno misija specijalnog predstavnika Lajčaka, mora jasnije definisati svoju ulogu u pregovorima. Da li je cilj posredništvo (facilitacija: zvaničnim EU rečnikom), ili će Evropa preuzeti odgovornost za izgradnju mira u svom komšiluku, i u proces uneti suštinu, osim da bude zadovoljna time što se bilo kakvi pregovori uopšte vode. Pre svega EU i SAD moraju biti otvoreniji o svojoj ulozi u pregovorima i posvećenosti trajnom miru, a nakon toga iskoristiti svoj uticaj na Rusiju i Kinu da iz (slične) uloge neutralnog posmatrača postanu akteri sa odgovornošću u procesu.

## Poverenje u institucije

Sporazumi koji su postignuti, zakoni koji su usvojeni – moraju biti poštovani. Vladavina prava koja je na tankim nogama u našim sistemima, u trajnom, dugotrajnom procesu jačanja širom regiona – mora biti na steroidima u oblastima koje se tiču pregovora i multinacionalnih, građanskih društava i odnosa Srba i Albanaca.

Izgradnja poverenja u institucije je ključna za raskid sa nacionalističkom politikom. Institucije koje su sposobne da obezbede ljudska i građanska prava, poštovanje zakona bez diskriminacije – jedini su čovečanstvu poznat mehanizam za ostvarivanje mira, demokratije, poverenja i napretka.

Pravedni zakoni (kao posledica pregovora), pravedni i efikasni sudovi (kao preduslov vladavine prava) i državna administracija koja dosledno sprovodi zakone i presude najvažniji su ispravan i održiv cilj pregovora Srbije i Kosova koji je za građane važan, pozitivan i perspektivan. To mora biti fokus pregovora.

Da bi se institucije osnažile dovoljno da omogućuju pravdu za sve građane, a ne samo za „naš narod“ potreban je iskren i predan rad nosilaca vlasti, ali i podrška društava.

## Međusobno poverenje sa međunarodnom zajednicom

Potrebito nam je međunarodno liderstvo u izgradnji mira i saradnji, a ne podrška u pregovorima osuđenim na neuspeh. Očigledno je da ne umemo sami. Želimo evropsku budućnost umesto evropske perspektive. Ako postoji načelno izražena želja da naš region bude deo Evropske unije, onda moramo biti i deo diskusije o budućnosti te Evrope – ceo region, a posebno **Srbiju i Kosovo treba uključiti u Konferenciju o budućnosti Evrope** – proces koji se pokreće kako bi se građani EU konsultovali o potezima za narednih 20, 30, 50 godina. EU ima priliku da pokaže da nas zaista vidi u zajednici, a mi zasluzujemo šansu da učestvujemo i razgovaramo o suštinskim pitanjima svoje budućnosti.

Srbija kao članica UN koja celu spoljnu politiku gradi na jednoj rezoluciji jednog od tela UN, kao i Kosovo koje svoju spoljnopoličku ambiciju gradi na učlanjenju u UN i druge međunarodne organizacije – moraju (opšte mesto) više posvetiti pažnje i poverenja suštinu nego formi.

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju (MKTJ, Haški tribunal), sud Ujedinjenih nacija, u brojnim sudskim procesima utvrdio je činjenice o počinjenim ratnim zločinima, i na osnovu dokaznog postupka – odgovornost pojedinaca za počinjene zločine. Sudski je dokazano da su sistematski zločini planirani od strane pojedinaca na najvišim pozicijama u izvršnoj vlasti Srbije i SRJ, najvišim pozicijama u vojsci i policiji, da su na osnovu njihovih naređenja i državnih resursa zločini počinjeni, a nakon toga prikrivani. Presude i činjenice koje su utvrđene, srpski državni organi, politički lideri, elite i javnost moraju prestati negirati ako žele da ostvare poverenje sa (zapadnom, bitnom, konstruktivnom) međunarodnom zajednicom, ali pre svega sa narodima u susedstvu.

Specijalizovana veća Kosova i Specijalizovano tužilaštvo, koji su osnovani pod pritiskom (zapadne, bitne, konstruktivne) međunarodne zajednice, kako bi utvrdili činjenice i ličnu odgovornost za zločine koji su izvršeni pre svega nad pripadnicima srpske zajednice – moraju imati nedvosmislenu podršku iz Prištine i iz Beograda. Neuspeh Haškog tribunala da osudi odgovorne za zločine nad srpskim civilima je prepoznat, i na inicijativu međunarodne zajednice osnovan je i ospozobljen nezavisni pravosudni organ da utvrdi činjenice o zločinima, i dokaže u pravičnom postupku ko su pojedinci odgovorni za zločine.

Sudovi se osnivaju i postupaju kako bi doneli **pravdu za žrtve**.

Sudovi i tribunali **ne sude narodima, nego pojedincima**. Za razliku od naših domaćih sudova, pred međunarodnim se poštuju načela pravičnog suđenja, uključujući i pretpostavku nevinosti.

Ratni zločinci, koje međunarodni sudovi (ili neki drugi nezavisani i nepričrstan sud) osude za zločine – oni **ne smeju biti naši heroji**.

Ako zločince horski predstavljamo kao heroje našeg naroda – nema ljutnje ako nas svet ili susedi opisuju kao zločinački narod.

## Još jedno opšte mesto kao zaključak

Opšte mesto u našem jeziku ima negativnu konotaciju, kao sintagma koja označava nešto što se podrazumeva, ali nema nikakav stvarni efekat. Poput evropskih vrednosti. Ili vladavine prava. Ili suočavanja sa prošlošću. Ali u tim, naizgled praznim, pojmovima je sadržan niz zadataka, ciljeva i rezultata koji mogu pozitivno promeniti naše države i region, toliko da ga jedva prepoznamo.

Poput evropskih država koje su posle II svetskog rata resetovale i potpuno promenile nacionalne prioritete, moramo i mi na Balkanu. Suparništvo se mora zameniti zajedništvom, jer ne samo da čuva ljudske živote, čini ih daleko uspešnijim, srećnijim i dužim.

To nije bajka, to izvediv cilj, samo je težak i zahteva različita odricanja, pre svega odricanje od nacionalističke propagande i huškanja.



## RG NKEU za Poglavlje 35 organizovala webinar “Doprinos Vlade Srbije rešavanju pitanja nestalih iz oružanog sukoba na Kosovu (1998-2000)”

RG NKEU za Poglavlje 35 je u saradnji sa Inicijativom mladih za ljudska prava održala webinar na temu “Doprinos Vlade Srbije rešavanju pitanja nestalih iz oružanog sukoba na Kosovu (1998-2000)” 19. januara 2020. godine.

Na događaju su učestvovali Veljko Odalović, predsednik Komisije za nestala lica Vlade Republike Srbije, i Igor Popović, pomoćnik direktora Kancelarije za Kosovo i Metohiju Vlade Republike Srbije. Moderator događaja je bio Dragiša Mijačić, koordinator Radne grupe NKEU za Poglavlje 35.

Diskusiju sa našim panelistima možete pogledati na [linku](#).

Događaj je organizovan u okviru projekta “Nacionalni konvent o Evropskoj uniji 2020/2021, Poglavlje 35: Ostala pitanja – Kosovo” koji realizuje InTER uz finansijsku podršku Ambasade Kraljevine Norveške i Balkanskog fonda za demokratiju (Balkan Trust for Democracy).



## NSI: Virtuelna prezentacija publikacije “Perspektive građana o budućoj strategiji za tranzicionu pravdu na Kosovu“

Nova društvena inicijativa, Integra i PAX imali su Fejsbuk premijeru prezentacije publikacije i diskusiju o nalazima u publikaciji “Perspektive građana o budućoj strategiji za tranzicionu pravdu na Kosovu“.

Ovaj izveštaj ima za cilj da prikaže perspektive građana Kosova o tranzicionoj pravdi i suočavanju sa prošlošću, što bi trebalo uzeti u obzir prilikom osmišljavanja buduće nacionalne strategije za tranzicionu pravdu. Iako studija ne nudi obrazac o tome kako buduća strategija za tranzicionu pravdu treba da izgleda, ona nudi sažetak ciljeva, prioriteta i najbitnijih pitanja za koje građani na Kosovu smatraju presudnim da se njima treba pozabaviti i uključiti ih u strategiju. Ovaj izveštaj se oslanja na prethodnu studiju “Demokratizacija tranzicione pravde na Kosovu“ (<http://newsocialinitiative.org/wp-content/uploads/2020/07/Democratizing-Transitional-Justice.pdf>), koja nudi detaljan pregled prošlih inicijativa za tranzicionu pravdu na Kosovu i predlaže pristup u četiri koraka ka razvoju institucionalne infrastrukture za suočavanje sa prošlošću na Kosovu.

Publikacija je dostupna [OVDE](#).



## CDDRI: „Unapređenje komunikacije za sveobuhvatni sporazum“

Tokom 2021. godine Centar za društveni dijalog i regionalne inicijative će sprovesti projekat „Unapređenje komunikacije za sveobuhvatni sporazum“.

Ovaj projekat je skup aktivnosti specijalno dizajniranih da podrže proces normalizacije odnosa između Srba i Albanaca, nudeći srpskoj javnosti i političkim akterima strategiju pozitivne komunikacije u cilju postizanje sveobuhvatnog sporazuma o normalizaciji.

Kroz istraživanja javnog mnjenja na nivou Srbije, dubinske i uporedne analize, predloge politika, podkast, op-edove i onlajn platformu [www.normalizacija.rs](http://www.normalizacija.rs), koristićemo podatke i iskoristiti znanje, stručnost i kontakte da bismo postigli cilj ovog projekta.

Ovaj projekat je podržan od strane Balkanskog fonda za demokratiju (BTD) i USAID Serbia.



## SPORAZOOM: NOVA GODINA, NOVI IZBORI

Ustavni sud Kosova vratio je političke partije i građane ponovo na birališta. Vanredni parlamentarni izbori održće se 14. februara. Zašto i kako u novi izborni proces?

Gosti nove TV emisije Sporazum su politikolozi Stefan Surlić i Beljaj Bećaj, kao i izvršni direktor NVO „Aktiv” Miodrag Milićević.

Emisija je dostupna na [linku](#).

TV emisija „Sporazum“ snima se u Severnoj Mitrovici u studiju Centra građanske energije koji je deo NVO Aktiv. Projekat je finansiran od strane Kosovske fondacije za otvoreno društvo (KFOS).



U Biltenu Radne grupe NKEU za Poglavlje 35 se iznose stavovi o pregovorima između Beograda i Prištine, prednostima i posledicama ponuđenih rešenja na stanje demokratije i društva u Srbiji, položaj i zaštitu etničkih zajednica na Kosovu, regionalnu stabilnost i pomirenje, Evropske integracije Srbije i druge važne teme od interesa za razvoj našeg društva. U biltenu se objavljaju tekstovi i stavovi članica Radne grupe, ali se daje mogućnost i drugim društvenim i političkim akterima da iznesu svoje stavove po pitanjima od značaja za Poglavlje 35. Bilten se objavljuje jednom mesečno, distribuira se putem elektronske pošte, i može da se preuzme sa internet stranice Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, kao i sa stranice Instituta za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER) koji koordinira radom Radne grupe za Poglavlje 35 i uređuje sadržaj biltena.

#### BILTEN RADNE GRUPE NACIONALNOG KONVENTA O EVROPSKOJ UNIJI ZA POGLAVLJE 35

Broj 37 (Januar 2021.)

[poglavlje35@regionalnirazvoj.org](mailto:poglavlje35@regionalnirazvoj.org)

[www.eukonvent.org](http://www.eukonvent.org)

[www.regionalnirazvoj.org](http://www.regionalnirazvoj.org)

*Mišljenja i stavovi izraženi u ovoj publikaciji ne odražavaju neophodno zvanične stavove Ambasade Kraljevine Norveške, Balkanskog fonda za demokratiju Nemačkog Maršalovog fonda SAD, kao ni Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, niti InTER-a.*